

VERSLAG WEBINAR

Programma LIFE IP All4Biodiversity
over het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden

Woensdag 30 juni, 09:00 - 12:30 uur

LIFE IP All4Biodiversity

Colofon

LIFE IP All4Biodiversity

Verslag webinar
30 juni 2021

Datum: 6 juli 2021

Contactpersonen LIFE IP Programma directie:

Ed Weijdema (ef.weijdema@pzh.nl) en Dr. Francisca Wit (francisca.wit@naturalis.nl)

Tekst: Dr. Francisca Wit

Bijdrage: Sjoerd Steenbergen

Inhoudsopgave

Verslag webinar	4
Introductie.....	4
Programma.....	4
Uitwerking en resultaten.....	4
Dankwoord	8
Bijlage 1: Presentatie webinar LIFE IP All4Biodiversity 30 juni 2021	10
Bijlage 2: Vragen en opmerkingen uit de chat tijdens Special Overgangsgebieden.....	19
Bijlage 3: Toelichting deelsessies	23

Verslag webinar

Introductie

Voor u ligt het verslag behorende bij het webinar van het LIFE IP programma All4Biodiversity, dat digitaal plaatsvond op 30 juni 2021. Het verslag is op chronologische volgorde opgebouwd volgens het programma, waarbij elk onderdeel, bestaande uit plenaire sessies en deelsessies in break-out rooms, kort is beschreven. De slides van de presentaties uit de plenaire sessies zijn te vinden in bijlage 1.

Dit webinar vormde de LIFE IP annual conference en was daarom gericht op een breed publiek. De uitnodiging heeft een grote diversiteit aan deelnemers aangetrokken en resulteerde in een bezoekersaantal van circa 90 personen uit de agrarische sector, zoals collectieven en agrarisch ondernemers, hogescholen en universiteiten, overheden op provinciaal en nationaal niveau, adviesbureaus, waterschappen en particulieren.

De webinar, inclusief deelsessies, is opgenomen en terug te zien op Youtube. De onderdelen zijn aangegeven per tijdstip in de beschrijving. De Youtube-link is binnenkort beschikbaar en zal worden gedeeld via de website www.all4biodiversity.nl.

Programma

09:10	Welkom en korte introductie LIFE IP All4Biodiversity met filmopnames
09:40	Relevantie LIFE IP A4B in hedendaagse ontwikkelingen
09:50	Special 'Overgangsgebieden': Pitches en paneldiscussie met interactie met de zaal
11:00	Korte pauze
11:15	Digitale 'Markt': 6 deelsessies
12:00	Plenair ophalen uitkomsten markt: aandachtspunten/nieuwe inzichten
12:15	Doorkijk: toolbox en vooruitblik mijlpalen
12:25	Afsluiting

Uitwerking en resultaten

Welkom en korte introductie LIFE IP All4Biodiversity met filmopnames

Presentatie door Francisca Wit, beleidsonderzoeker Naturalis en programmamanager LIFE IP A4B

Presentatie

Francisca beet de spits af met een beknopte samenvatting over de doelstelling en opbouw van het LIFE IP programma All4Biodiversity.

De doelstelling is de Natura2000-doelen te behalen door de drukfactoren in de N2000-gebieden te verlagen in samenwerking met stakeholders in overgangsgebieden.

Het programma is gestoeld op de succesfactoren van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel: 1) draagvlak en gedeelde waarde, 2) optimaliseren samenwerking op gebiedsniveau, 3) ontwikkelen verdienmodellen met oog voor biodiversiteit, 4) relevante en consistente wet- en regelgeving en 5) adresseren gemis aan kennis. Daarnaast wordt kennis opgehaald via diverse actielijnen: Governance, Verdienmodellen, Kennisagenda, Kennis en Innovatie uit de Praktijk, Wet- en Regelgeving, Monitoring, Communicatie en Ecologisch Bermbeheer. Deze zijn gebaseerd op de werkgroepen van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

De looptijd is zes jaar, vanaf maart 2020 tot en met maart 2026, en is opgedeeld in drie fasen van elk twee jaar. In de eerste fase zijn een zestal pilotgebieden met vijftien N2000-gebieden in vijf provincies (Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Friesland en Zuid-Holland) uitgekozen om, naast de landelijk beschikbare kennis, praktijkkennis op te halen voor de actielijnen ter ontwikkeling van natuurinclusieve maatregelen, die worden verzameld in een online toolbox die beschikbaar komt op Groen Kennisnet 3.0. In de volgende fasen wordt opgeschaald naar de overige N2000-gebieden. Met behulp van de ontwikkelde KANO (kansenanalyse natuurontwikkeling) wordt samen met de stakeholders gekeken naar de huidige situatie, kansen en ambities in en rondom de N2000-gebieden. Nadat een gezamenlijk doel is geformuleerd worden de geschikte maatregelen uit de toolbox gekozen en toegepast, waarna de effectiviteit wordt gemonitord en de resultaten teruggekoppeld.

Zie bijlage 1 voor de slides.

Vragen uit de chat:

V: Met het oog op de opschaling van de pilots de komende jaren: Hoe worden daarin de provincies aangehaakt die nu nog niet betrokken zijn? Is er nog ruimte voor andere provincies om pilotgebieden aan te leveren?

A: Op 30 september vindt een overleg plaats om met de huidige provincies de opschaling te bespreken. Als andere provincies al willen meedenken, zijn ze van harte uitgenodigd.

Filmopnames

Vanwege de Corona-perikelen is het tot nu nog niet mogelijk geweest om fysieke bijeenkomsten te organiseren. Veel deelnemers zijn daarom nog onbekend met elkaar en de werkzaamheden in de pilotgebieden in de provincies. Om toch een kijkje achter de schermen te krijgen bij de pilotgebieden, hebben we filmopnames gemaakt, waarin de projectleiders samen met de betrokkenen in het gebied vertellen over hun project, doelstellingen en aanpak.

Hieronder de Vimeo-links naar de filmopnames:

Limburg: <https://vimeo.com/564791671>

Noord-Brabant: <https://vimeo.com/562822377>

Gelderland: <https://vimeo.com/562845081>

Zuid-Holland: <https://vimeo.com/566580756>

Natuurmonumenten: <https://vimeo.com/564791379>

Vragen uit de chat:

V: Deze voorbeelden zijn succesvol wellicht met name omdat het pleksgewijs is, maar als dit 'algemeen' wordt in Nederland, kan het dan nog uit of werken we dan per bedrijf een verdienmodel uit? Met andere woorden: is het schaalbaar?

A: De pilotgebieden zijn zo uitgekozen dat ze verschillen van elkaar met betrekking tot landschap, zodat diverse kennis en maatregelen in de toolbox belanden. In de volgende fasen wordt met behulp van de KANO samen met de stakeholders in het gebied bepaald welke kansen en ambities er liggen, waarna de geschikte maatregelen worden gekozen uit de toolbox. Afhankelijk van nieuwe inzichten wordt deze toolbox continu bijgehouden en aangevuld.

V: In de filmpjes was er vooral aandacht voor natuurinclusiviteit in de weilandgebieden rondom N2000 en slechts in één gebied (Limburg) wordt gewerkt aan een toolbox voor akkerbouwgebieden. Moeten er niet meer gebieden komen waarin gewerkt wordt aan natuurinclusieve maatregelen voor

akkerbouw? Die moeten dan wel worden meegenomen in de ontwikkeling van een toolbox voor de opschaling binnen A4B naar andere N2000-gebieden.

A: In fase 2 en 3 wordt opgeschaald naar de overige N2000-gebieden in Nederland. Hoewel we er in fase 1 naar streven om natuurinclusieve maatregelen voor diverse landgebruiken ook op basis van landelijk beschikbare kennis te vergaren, komen er ongetwijfeld nieuwe situaties aan bod. Deze nieuwe kennis en maatregelen worden toegevoegd aan de toolbox. Op deze manier hopen we een zo volledig mogelijke toolbox te ontwikkelen. Elders wordt hier ook aan gewerkt, kijk eens voor inspiratie op <https://edepot.wur.nl/504070>.

Relevantie LIFE IP A4B in hedendaagse ontwikkelingen

Presentatie door Ed Weijdema, beleidsadviseur biodiversiteit PZH, programmamanager LIFE IP A4B

Het programma houdt verband met veel hedendaagse thema's, zoals overgangsgebieden, natuurkwaliteit, gebiedsgerichte aanpak en meetbaarheid. Er lopen veel initiatieven en programma's die raken aan deze thema's, bijvoorbeeld Groene Cirkels, Living Lab, Deltaplan Biodiversiteitsherstel, Basiskwaliteit Natuur en AnLB. Deze overlappingen vragen om kennisuitwisseling en synergie, om het geheel naar een hoger niveau te tillen.

Zie bijlage 1 voor de slides.

Special 'Overgangsgebieden': Pitches en paneldiscussie met interactie met de zaal

Facilitators Ed Weijdema, beleidsadviseur biodiversiteit PZH, programmamanager LIFE IP A4B en Ronald Hiel, directeur projectbureau Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Voor de specials zijn vier sprekers uitgenodigd, die elk een eigen pitch hielden over hun onderwerp:

- Daan Schipper (Rabobank): Grondbeleid als motivatie voor grondeigenaren
- Prof. Dr. Pieter Winsemius (Aanvalsplan Grutto): Zonder verdienmodel geen grutto
- Henk Jonker (provincie Overijssel): Gebiedsgerichte aanpak, hoe doen we het nu en waar lopen we tegenaan?
- Sjaak Hoogendoorn (boerderij Achtervennen): Waar houden we rekening mee bij een gebiedsgerichte aanpak in overgangsgebieden, wanneer is het een succes en hoe komen we daar?

Aansluitend konden deelnemers via de chat vragen stellen wat een mooi gesprek opleverde, waarin duidelijk werd dat je overgangsgebieden 'breed' mag definiëren, zowel in ruimtelijke zin als waar het gaat om het aantal betrokken partijen. Van een gebiedsgerichte aanpak maakten we met elkaar de stap naar gebiedsontwikkeling. Dat nodigt uit tot eigenaarschap, innovaties en duurzame oplossingen. Een sterke regierol van de overheid werd hierbij overigens wel van belang geacht. Rijk en provincies kunnen daarin een belangrijke rol spelen.

Sleutelwoorden:

Gebiedsregisseur – Gebiedsgerichte aanpak – Ruilverkaveling 2.0 – Landschapselementen – Afwaardering – Korte ketens – Reststromen – Rol boerencollectief – Roze olifant: financiën – Vertrouwen – Gebiedsopgaven – Uithoudingsvermogen – Langjarige afspraken – Stikstof – Natuur – Ruimtelijke ordening

In verband met de complexiteit van de discussie wordt aanbevolen de opnamen terug te kijken voor een volledig beeld. Hierin komen ook de vragen die gesteld zijn via de chat aan bod. In bijlage 2 zijn de vragen en opmerkingen uit de chat voor de special 'Overgangsgebieden' opgenomen. Waar mogelijk zijn deze geclusterd op onderwerp.

Digitale 'Markt': 6 deelsessies

Na de pauze werd een digitale 'markt' gehouden, waarbij verschillende onderwerpen in zes deelsessies in breakout-rooms aan bod kwamen. De deelsessiehouders hadden elk hun eigen beoogde resultaat: De deelsessie 'Naar concretisering en actie met projectteam en regio' streefde bijvoorbeeld naar het verzamelen en bundelen van ervaringen tot een eenvoudig bruikbare systematiek, die in toekomstige gebiedsgerichte projecten kan worden benut. Deelnemers in de deelsessie Verdienmodellen wilden juist weten of er behoefte is om te investeren in verdienmodellen, of dat de overheid de regie moet pakken in de vorm van verplichtingen. In bijlage 3 is de toelichting per deelsessie uitgelicht.

1. Verdienmodellen – eerste inventarisatie
2. Introductie: KANO (kansanalyse natuurontwikkeling - quickscan)
3. Naar concretisering en actie met projectteam en regio
4. Natuurinclusieve beleidsinstrumenten
5. Brabants biodiversiteitsmonitor melkveehouderij
6. Workshop KPI-ontwikkeling voor biodiversiteit

Plenair ophalen uitkomsten markt: aandachtspunten/nieuwe inzichten

Facilitator Ronald Hiel, directeur projectbureau Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Na de deelsessies van de digitale markt zijn de aandachtspunten en nieuwe inzichten plenair opgehaald. Doorgaans werd opgemerkt dat de discussies interessant waren en dat de 45 minuten eigenlijk te kort waren. Enkele deelsessiehouders hebben al aangegeven dat er animo was om het gesprek op een later moment voort te zetten in een vervolg.

Voor inhoudelijke details per deelsessie wordt verwezen naar de opnames, die op Youtube zijn terug te zien.

Doorkijk: toolbox en vooruitblik mijlpalen

Presentatie door Ed Weijdema, beleidsadviseur biodiversiteit PZH, programmamanager LIFE IP A4B

Ed Weijdema heeft een doorkijk gegeven voor de periode 2021-2022. De belangrijkste momenten zijn de beschikbaarheid van de online toolbox op Groen Kennisnet 3.0, het volgende stuurgroepoverleg en de opzet van fase 2, allen gepland eind september 2021. Daarnaast is het tijd om de financiële en technische rapportages vorm te geven, die op 30 oktober 2021 moeten worden ingeleverd. In november 2021 zal de eerste bijeenkomst van het advisory board plaatsvinden.

De op één na laatste slide van de presentatie in bijlage 1 bevat de tabel met de belangrijkste momenten in de komende maanden.

Afsluiting

Presentatie door Ed Weijdema, beleidsadviseur biodiversiteit PZH, programmamanager LIFE IP A4B

Ed Weijdema heeft de webinar afgesloten met een korte afsluiting, waarin alle deelnemers, sprekers en deelsessiehouders hartelijk werden bedankt voor hun bijdrage en aandacht.

Dankwoord

Onze dank gaat allereerst uit naar de sprekers Sjaak Hoogendoorn, Prof. Dr. Pieter Winsemius, Daan Schipper en Henk Jonkers voor hun bijdrage aan de special 'Overgangsgebieden'. Daarnaast willen we Margo Meijerink, Sjoerd Steenbergen, Mags Dootjes, Lyda Dik, Jesse Hennekam, Judy Koppenjan, Léon Jansen en Andrea van Schaik–Almasi graag bedanken voor hun rol als deelsessiehouder. De filmopnamen waren niet mogelijk geweest zonder de onvermoeibare Bob en Milou van den Berg van filmbedrijf Matterhorn en natuurlijk de filmsterren Bouke Sibbing, Hans de Mars, John Hoedemakers, Jan Buys, Pieter Teurlings, Merijn van den Hout, Bart Lubbers, Tallien Fokkema, Corinne en Mattias Verhoef, Sjoerd Steenbergen, Cees de Jong en Berend Potjer. Ook willen we Richard Roelevink van harte bedanken voor het eigenhandig faciliteren van de webinar in de studio van Schuttelaar & Partners en de montage van de opname. Verder zijn we Corlissa van Lohuizen en Amy van Nobelen dankbaar voor hun hulp en verspreiding van de uitnodiging in hun netwerk en op social media. Ten slotte willen we alle deelnemers bedanken voor jullie enthousiaste inzet en waardevolle bijdrage aan de deelsessies.

Met hartelijke groet en graag tot de volgende keer,

Ronald Hiel, Carleen Weebers, Ed Weijdema en Francisca Wit
Het LIFE IP All4Biodiversity programmamanagement en kernteam

Bijlagen

Bijlage 1: Presentatie webinar LIFE IP All4Biodiversity 30 juni 2021

LIFE IP

All4Biodiversity

Samen Natuurlijk! Landbouw en natuur verdienen beter

Programma

- 09:10 Introductie en virtuele ronde langs de pilotgebieden
- 09:40 Relevantie LIFE IP A4B in hedendaagse ontwikkelingen
- 09:50 Special 'Overgangsgebieden': Pitches en interactieve paneldiscussie
- 11:00 Pauze
- 11:15 Deelsessies (Break-out rooms)
- 12:00 Plenair opbrengsten ophalen
- 12:15 Doorkijk (toolbox + mijlpalen)
- 12:25 Afsluiting

Webinar
30 juni 2021

LIFE IP All4Biodiversity

INITIATIEF

Deltaplan Biodiversiteit

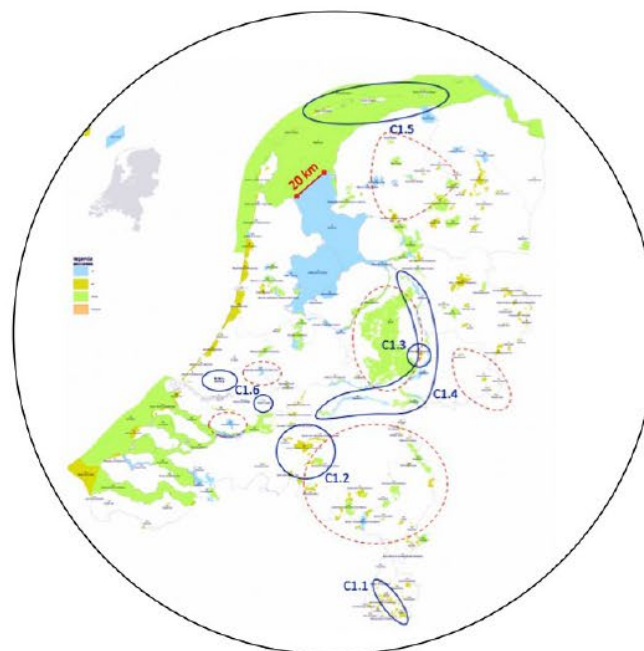
DOEL

Natura 2000 doelen behalen door integrale aanpak voor beheer terrestrische Natura 2000 gebieden inclusief omliggende gebieden.

In samenwerking met landgebruikers ten bate van biodiversiteitsherstel en -behoud.

MIDDELEN

- 40% cofinanciering
- partnernetwerk
- kennisontwikkeling

In eerste instantie toegepast op pilotgebieden

- _ **Geuldal**
Provincie Limburg
- _ **Loonse en Drunense Duinen**
Provincie Noord-Brabant
- _ **Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog**
Provincie Friesland
- _ **Donkse Laagten, Midden-Delfland**
Provincie Zuid-Holland
- _ **Brummen en IJsseluiterwaarden**
Provincie Gelderland

2020	2021	2022	2023	2024	2025
PILOTS IN 5 PROVINCIES		NIEUWE PILOTS		UITBREIDEN	
ONTWIKKELEN TOOLBOX		TESTEN TOOLBOX		KENNISDELING	

succesfactoren

- 1 **Draagvlak en gedeelde waarden**
- 2 **Optimaliseren samenwerking op gebieds-niveau**
- 3 **Ontwikkelen verdienmodellen biodiversiteit als inkomsten-bron**
- 4 **Relevante en consistente wet- en regelgeving**
- 5 **Adresseren gemis aan kennis**

Van actielijnen naar toolbox

LIFE IP All4Biodiversity

LIFE IP All4Biodiversity

overlappen > uitwisseling > synergie

Groene cirkels

Kringlooplandbouw

Living Lab

Regiodeal natuurinclusieve landbouw

AnLB

IBP

POP3

Programma Natuur (spoor 1 & 2)

Gebiedsgerichte aanpak stikstof

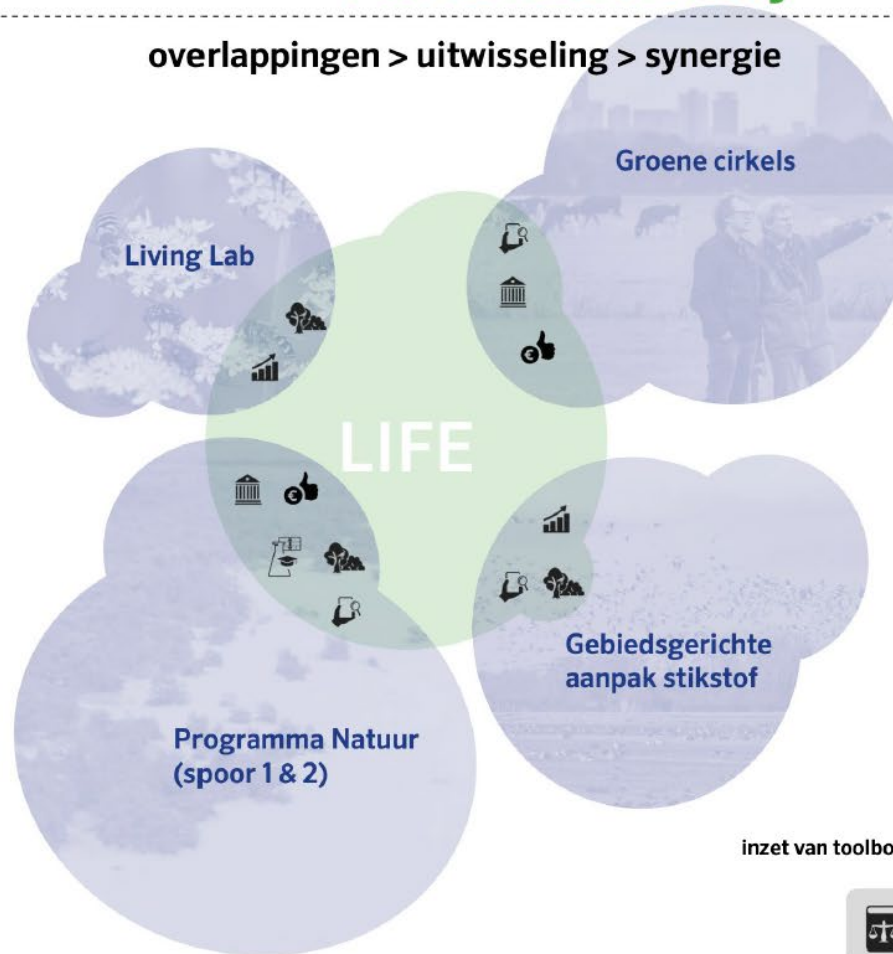
Greendeal Infranatuur

Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Basiskwaliteit natuur

Klimaataakkoord

Kaderrichtlijn Water (KRW)

- Overgangsgebieden
- Versterken natuurkwaliteit
- Gebiedsgerichte aanpak
- Samenwerking
- Economisch rendabel
- Ketenbenadering
- Maatregelen
- Meetbaarheid

inzet van toolbox:

Special 'Overgangsgebieden'

Daan Schipper (Rabobank)

Pitch: Grondbeleid als motivatie voor grondeigenaren

Stelling: "Wie betaalt de rekening van grondbeleid?"

Pieter Winsemius (Aanvalsplan Grutto)

Pitch: Aanvalsplan Grutto als integraal instrument bij overgangsgebieden

Stelling: "Zonder verdienmodel geen grutto"

Henk Jonkers (Provincie Overijssel)

Pitch: Gebiedsgerichte aanpak, hoe doen we het nu en waar lopen we tegenaan?

Stelling: "Werkt samen beter bij Natuurherstel?"

Sjaak Hoogendoorn (Boerderij Achtervennen)

Pitch: Wanneer is een gebiedsgerichte aanpak in overgangsgebieden een succes en hoe komen we daar?

Stelling: "Extensieve landbouw in overgangsgebieden is kansrijk op voorwaarde van goede vergoeding van maatschappelijke diensten"

LIFE IP All4Biodiversity

Deelsessies

Verdienmodellen – eerste inventarisatie

Margot Meijerink, Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Introductie: KANO (kansenanalyse
natuurontwikkeling - quickscan)

Jesse Hennekam, Naturalis

Naar concretisering en actie met
projectteam en regio

*Sjoerd Steenbergen en Mags Dootjes, Provincie
Zuid-Holland*

Natuurinclusieve beleidsinstrumenten

Lyda Dik, Provincie Gelderland

Brabants biodiversiteitsmonitor
melkveehouderij

Andrea van Schaik-Almasi, Provincie Noord-Brabant

Workshop KPI-ontwikkeling voor
biodiversiteit

*Judy Koppenjan en Léon Jansen, Deltaplan
Biodiversiteitsherstel*

LIFE IP All4Biodiversity

Vooruitblik 2021-2022

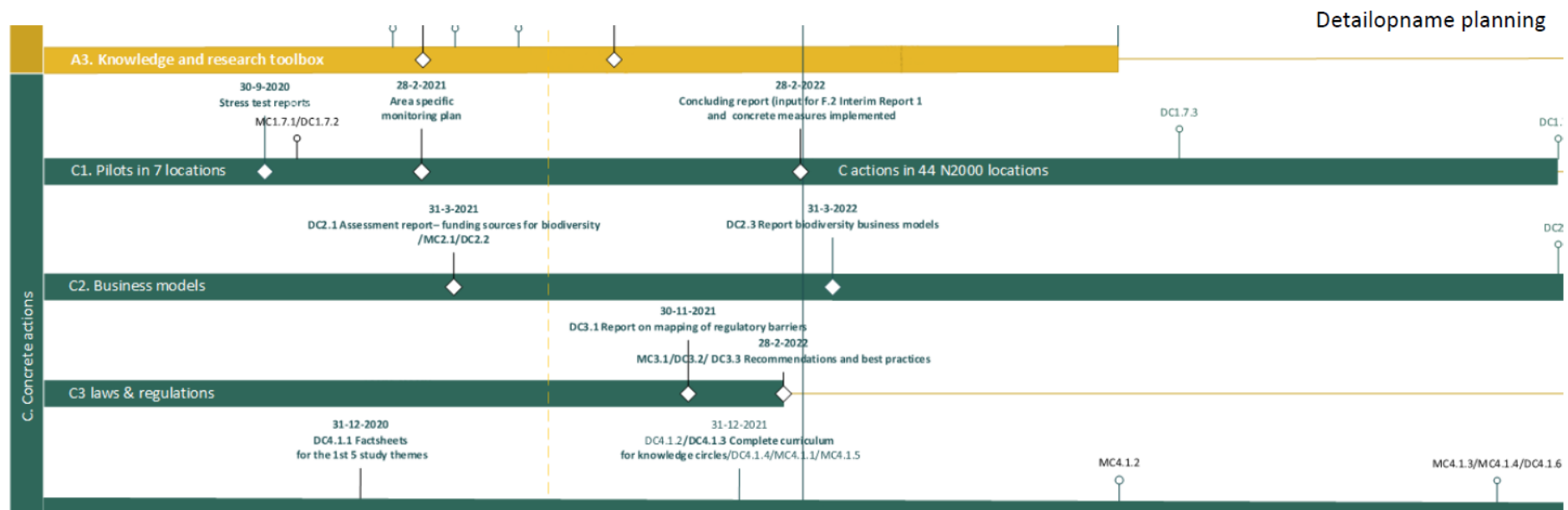
Onderwerp	Datum
Toolbox 1 ^e versie - Groen Kennisnet 3.0	30 september
Bijeenkomst stuurgroep	23 september
Bijeenkomst provincies: voortgang en opzet fase 2	30 september
Aanleveren financiële & technische rapportages	30 oktober
Bijeenkomst advisory board	11 november
Start fase 2 (2022-2024)	1 maart 2022

LIFE IP All4Biodiversity

Planning

- Planning a.d.h.v. deliverables en milestones
- Per actielijn
- Relaties en afhankelijkheden tussen actielijnen, deliverables en milestones

LIFE IP All4Biodiversity

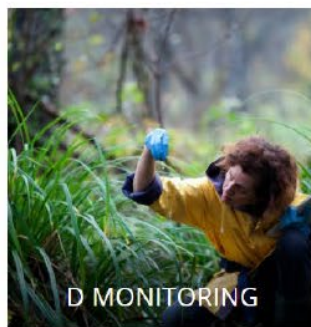
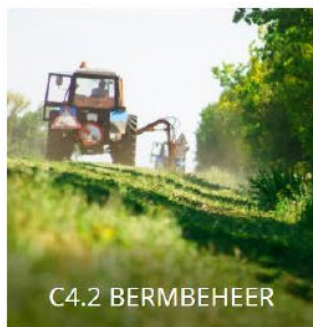

LIFE IP

All4Biodiversity

**Bedankt voor uw
deelname en
aandacht!**

Kijk ook eens op de website
www.All4Biodiversity.nl

Bijlage 2: Vragen en opmerkingen uit de chat tijdens Special Overgangsgebieden

- Op welke manier zien jullie die gebiedssamenwerking vorm krijgen?
- @Daan: hoe ga je het fonds vullen met als het voor stoppende boeren financieel/fiscaal onaanvaardbaar is de grond te verkopen (vermogen liquide te maken) en het profijtelijker is het in de losse pacht aan de hoogste (intensieve) bieder te verpachten.
 - o Stoppers in Gelderland zijn vooral intensieve veehouderij en die hebben weinig grond en vooral gebouwen, dan krijg je een andere discussie.
- Nog een partij die meer gaat betalen voor de melk: <https://ad.nl/koken-en-eten/bij-plus-is-binnenkort-alleen-nog-maar-biologische-zuivel-te-krijgen-en-die-is-niet-duurder~a05564d3/>
- De stikstofdiscussie gaat natuurlijk ook vooral over vergunningverlening en niet over natuur...
- Kosten Aanvalsplan Grutto: vallen best mee Pieter, niet meer dan circa 25 miljoen per jaar (gemiddeld) in de jaren 2022-2028 (waarbij de inrichtingskosten a 35 mjl zijn verdeeld over 7 jaar). Deze kosten zijn geheel uit het Aanvalsplan overgenomen. Het wordt opgenomen in het overzicht van de voor Nederland benodigde maatregelen voor Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten benodigde middelen dat aan de EU moet worden gestuurd (het zogeheten Prioritized Action Framework 2021-2027). Het opnemen van de maatregelen en kosten van het Aanvalsplan Grutto in het PAF '21-'27 biedt Nederland de mogelijkheid om in de toekomst hiervoor LIFE-subsidie aan te vragen.
 - o Niet alle beheerkosten voor alle 34 gebieden worden meegenomen in de financiering voor de komende GLB periode. Het betreft maar een deel van de benodigde financiering van de beheermiddelen. Het besluit hierover wordt 5 juli genomen (BO minister, IPO en UvW). LIFE aanvragen bieden mogelijkheden, maar toekenning is niet gegarandeerd, daarnaast is cofinanciering nodig.
 - o Mee eens, maar het is goed te weten dat als het plan niet in het PAF '21-'27 staat er bijna geen kans is om er een LIFE-subsidie voor te krijgen. En uiteraard moet de huidige financiering van agrarisch weidevogelbeheer uit het GLB voortgezet worden. Het lijkt me sterk – gezien de zeer brede steun van de Tweede Kamer voor het Aanvalsplan – dat in het BO de huidige financiering van het agrarisch weidevogelbeheer niet voortgezet en uitgebreid zal kunnen worden.
- @Henk: verwacht je dat PS Overijssel besluit om rond de hoogveengebieden grotere uitwerkingsgebieden gaat aanwijzen waar ook een dwingende opgave komt te liggen?
- @Henk: dat zouden dan in 2022 mooie pilotgebieden kunnen zijn voor de volgende fase van dit LIFE-project. Waarbij de overheid zijn verantwoordelijkheid neemt en in een brede samenwerking verkend wordt hoe boeren in de deze gebieden met een aangepaste bedrijfsvoering een mooie toekomst kunnen hebben.
- @Sjaak: (leuk je weer te zien), wie is volgens jou de meest aangewezen partij(en) voor de gebiedsactivatie?
- Gebiedsgericht is toch ook in gesprek met inwoners? Waarom worden zij niet centraler ingebracht?
- Zijn er ook draaiboeken voor zo'n gebiedsgerichte aanpak?

- Het Deltaplan heeft een leidraad voor zo'n aanpak opgesteld, je vind hem hier: <https://www.samenvoerbiodiversiteit.nl/updates/deltaplan-publiceert-leidraad-voor-gebiedsgerichte-aanpak-biodiversiteitsherstel/120>
 - In Groningen proberen we dit ook te realiseren. Dit onder de noemer Landschapswerkplaats, maar nog volop in ontwikkeling.
 - We hebben in Gelderland wel een draaiboek Gebiedsgericht werken, maar die is niet gericht op de verandering bij boeren naar natuurinclusieve landbouw.
- In Brabant kennen we al gedeeltelijke functiewijziging binnen het NNN. Dit principe (met kwalitatieve verplichting en afwaardering) kun je ook in de overgangsgebieden inzetten. Biedt langjarige zekerheid voor extensivering en daarmee verdienmodel.
- Ook governance, wie moet inspraak waar in hebben en wat betreft financiën en wie er een klap op moet geven is lastig.
 - Terecht punt, ook provincies hebben veel verschillende belangen te dienen. Zie die maar eens tot één perspectief samen te brengen.
- Wie betaalt de collectieven (als gebiedsregisseur)?
 - Dat betalen we als provincie Gelderland via opdrachten aan de collectieven vanuit de SPUK.
- Naast landbouw en natuur liggen er nog veel meer claims op ruimte. Energie, klimaat en vooral ook woningbouw. Gebiedsgericht is waardevol, maar zouden Rijk en provincies niet moeten komen met meer richtinggevende visies over ruimtegebruik? (wat kan wel/niet?)
 - Dan moet de provincie dat ook willen en regie nemen.
- Om ruimte voor biodiversiteit te creëren is voor een aantal ondernemers ruimte nodig in grond. Er liggen echter echt veel claims op grond voor andere doeleinden. Hoe zorgen we ervoor dat de beschikbare gronden van stoppende boeren ook daadwerkelijk terecht komen bij hen?
- Hoe geef je een langjarig perspectief aan de boeren?
 - Langjarig perspectief regel je – en dat is op het eerste gezicht heel 'onvriendelijk' – door te sturen op ruimtegebruik. Kunst is die sturing op zijn 'Sjaaks' bottom-up in te vullen.
 - Dat is idd het mooiste. Wat je alleen niet wilt is dat je X aantal geslaagde gebiedsprocessen hebt, maar dat de uitkomst van het geheel dan toch tegenvalt.
 - Klopt, dat vergt dus de sturing van bovenaf, iteratief met bottom-up.
 - Dan zijn we het eens.
- Moeten we niet heel veel energie steken in de communicatie om boeren te overtuigen dat het anders moet? Ik zie nu helaas nog heel veel 'misbruik' van natuursubsidies, in die zin dat men het vooral ziet als verdienmodel. Het nastreven van diepere natuurdoelen is met grote regelmaat bijzaak. Hoe kunnen we deze wind laten draaien?
- @Pieter, klopt, uitkijken met stapeling van pilots, want na een rapport is het afgelopen en klaar.
- Zou je de consumenten niet moeten overtuigen dat het anders moet? Ik zie nog regelmatig dat ze de goedkoopste pakken melk kopen.
 - Koppeling melkproducten aan gezondheid mens zou wellicht kunnen bijdragen.
 - Hoe ga je die als claim op je product hard maken? Dat lijkt me wel lastig.
 - Wordt onderzoek naar gedaan in meen in provincie Overijssel. Bedoel melkproducten afkomstig biologische en natuurinclusieve (weidevogelvriendelijke) landbouw.

- Op dit moment zijn er in Gelderland kaarten voor verstedelijking, stikstof, natuur, DAW, droogte, etc, waar men gebiedsgericht wil werken. Dat willen we waar gewenst dat integraal oppakken. We zijn nu bezig één daarvan uit Gelderland te gaan prioriteren.
- Misschien moet afwaarderen, herwaarderen genoemd worden.
- Deel van de financiële vraag is in te vullen met het combineren van de verschillende opgaven: laat de energie- en wonen/werkenopgaves (ruimteclaims) de afwaardering betalen. Ruimte voor Ruimte 7.0.
- @Hans (Henk?): Klopt helemaal, daarvoor moet politiek en economisch klimaat veranderen, supermarkten (cbl), pensioenfondsen die koste wat het kost veel rendement willen halen. En natuurlijk wij als consument die alles wil (vakantie, luxe leven, erg materialistisch, ongezonde voeding van de Unilever.) Dus geen geld over voor voedsel van oorsprong en biodiversiteit.
- Welke rol gaat de discussie over de toekomst derogatie (houdbaarheid) in het spel rondom biodiversiteit spelen?
- @Pieter: het beleid is er niet, maar het is toch duidelijk dat N2000-doelen bereikt MOETEN worden?
- 1,5 miljoen woningen * €10.000 in een biodiversiteitsfonds = €15 miljard dat we kunnen inzetten biodiversiteit. 1 ha zonnepanelen kan 2 ha extensieve landbouw (na herwaardering) financieren.
- Voor de akkerbouw zijn we (BoerenNatuur) net als voor de melkveehouderij bezig met groenen KPI's, waaraan alle boeren mee kunnen doen. Dit is een opdracht van LNV: de KPI's bieden hopelijk straks een verdienmodel voor alle boeren, middels één taal (1x registreren) en maakt stapeling van beloning voor natuurinclusieve landbouw mogelijk. Wel van belang dat de groene KPI's (KPI's natuur en landschap) ook beloond kunnen worden via de eco-regelingen.
- Zijn de problemen op het vlak van verzuring, vermesting, verdroging en vergiftiging niet dermate groot, dat een gebiedsgerichte natuurinclusieve benadering op basis van extra verdienmodellen alleen te weinig bij gaat dragen?
- @Sjaak: Het zou ook aardig zijn om gebiedsprocessen (zoals ze nu overal genoemd worden) om te zetten naar gebiedsontwikkelingsprocessen. Krijg je dan andere mensen aan tafel en spreekt dat ondernemers meer aan?
 - o Precies, het is gebiedsontwikkeling naar nieuwe vormen van economische activiteit.
- Komt er dan ook weer een DLG of dergelijke uitvoeringsorganisatie landelijk?
- Planeconomen.
 - o De collectieven hebben nu soms die functie.
 - o Klopt, we worden wel benaderd, maar het meedenken wordt helaas nog niet vaak betaald.
 - o Ligt aan de eisen die je gaat zetten. In feite is het net als bij natuur taxatie vooraf taxatie achteraf op basis van plan en verschil betaal je. Dit kan trouwens alleen met eigenaren, hoe met pachters?
 - o Collectieven hebben zowel de kennis als het draagvlak om van onder af dergelijke plannen te maken. We zien dat ook op kleine schaal in de praktijk.
- Voor bekostiging zou je een landgoedbenadering kunnen hanteren. Niet volzetten met woningbouw, maar enkele kavels in ruil voor bijv. een hoger waterpeil / minder bemesting / Vergelijk het met de huidige regelingen waarbij je bouw kavels 'krijgt' als je ontsierende gebouwen (oude schuren) sloopt.

- Afwaardering naar natuurinclusieve landbouw is veel lager, ongeveer 20% is de ervaring in Gelderland nu.
 - Je kunt inderdaad ook 30/40% afwaarderen. De grond blijft dan de agrarische functie behouden, maar met een natuurinclusieve landbouw doelstelling middels KV. Voor duurzaam behoud voor weidevogels in Friesland denken we aan 30-40%.
 - In Gelderland werken we met vier niveaus natuurinclusieve landbouw. Die moeten nog wel scherper worden, maar daaraan kan je langjarige of eenmalige vergoedingen/afwaardering koppelen. Het is nog in ontwikkeling.
- In gebiedsontwikkeling moet je juist andere partijen betrekken, die kunnen verdienvermogen inbrengen.
- Ik zie wel een rol voor de collectieven maar niet als gebiedsregisseur in Gelderland.
 - Het agrarisch collectief is te weinig gericht op het algemeen belang.
 - De eigen governance van het collectief moet dan ook anders, nu zijn 'alleen' een group of farmers.
 - Provincie kan het gebiedsproces faciliteren. Belangrijk is dat alle partijen worden betrokken. Naast natuurbeheerders, overheid en vrijwilligers, ook marktpartijen.
 - Zoals Sjaak al aangeeft is het faciliteren van het proces van groot belang, dat geldt ook voor een eventuele rol voor agrarische natuurcollectieven in die processen (in bijv. Overijssel).
 - De gebiedsregisseur moet idd onafhankelijk zijn en vertrouwen hebben.
 - Wie is er onafhankelijk, of wordt in ieder geval zo gezien.
 - De collectieven hebben hun handen vol aan het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Voor de transitie naar natuurinclusiviteit moeten we alle boeren in het overgangsgebied bereiken en moeten die boeren niet slechts wat aardige natuurmaatregelen nemen op een deel van hun percelen, maar moeten zij hun hele bedrijfsvoering sterk aanpassen. Dus: ja, onafhankelijke gebiedsregisseurs zijn nodig die goed op de hoogte zijn van de agrarische bedrijfsvoering in hun gebied.

Bijlage 3: Toelichting deelsessies

1. Verdienmodellen

De eerste inventarisatie van verdienen modellen en de bijdrage ervan aan het sneller bereiken van de N2000 doelen – is investeren in verdienen modellen zinvol of kan de overheid beter verplichten en volledig schadeloos stellen?

Margot Meijerink, Deltaplan Biodiversiteitsherstel

2. Introductie: KANO (kansanalyse natuurontwikkeling - quickscan)

Een unieke kansanalyse uitgevoerd in samenwerking met alle stakeholders, waarmee we de belangrijkste aangrijpingspunten als kansen willen identificeren om een gebieds-gericht proces op te starten ter versterking van de natuurwaarden zowel binnen als buiten N2000 gebieden.

Jesse Hennekam, Naturalis

3. Naar concretisering en actie met projectteam en regio

Juist in de beginfase van onze projecten zetten we een aantal inventariserende, cruciale stappen. Waaraan is behoefte in het gebied? Welke initiatieven lopen er al? Wie willen meedoen en helpen kennis op te bouwen? Tijdens deze werksessie willen we de ervaringen ophalen en bundelen tot een eenvoudig bruikbare systematiek om tot concrete acties te komen, zodat anderen daar ook hun voordeel mee kunnen doen.

Sjoerd Steenbergen en Mags Dootjes, Provincie Zuid-Holland

4. Natuurinclusieve beleidsinstrumenten

Natuurinclusieve maatregelen moeten worden toegepast vanuit het perspectief van de natuur én de landbouw. Hierbij hoort een langjarig traject met gefaseerde overgang in de bedrijfsvoering. Lyda Dik vertelt je graag meer over de natuurinclusieve beleids-instrumenten die zij nodig acht om deze omschakeling naar natuurinclusief boeren mogelijk te maken.

Lyda Dik, Provincie Gelderland

5. Brabants biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

De BBM is een geheel nieuwe manier om als melkveehouders, overheden, waterschappen, (agrarische) natuurorganisaties en nog vele andere betrokken organisaties gezamenlijk te werken aan dezelfde doelen met goede prestaties op het gebied van duurzaamheid.

Andrea van Schaik-Almasi, Provincie Noord-Brabant

6. Workshop KPI-ontwikkeling voor biodiversiteit

Belonen voor prestaties voor biodiversiteit. Het klinkt niet alleen mooi, maar wordt op het moment op enkele plekken al in de praktijk gebracht. Om dit mogelijk te maken, werkt het Deltaplan biodiversiteitsherstel aan de verdere ontwikkeling van een monitoringsystematiek met Kritische Prestatie-indicatoren (KPI's). Maar wat is nou zo 'n KPI? En hoe kom je tot een integrale set van KPI's? Om toekomstig beloners en gebruikers meer inzicht te geven in het sturen op doelen met KPI's, is door het Deltaplan een workshop KPI ontwikkeling voor biodiversiteit gemaakt. Tijdens het partnerevenement van All4Biodiversity nemen we u graag mee in de lightversie van deze workshop.

Judy Koppenjan en Léon Jansen, Deltaplan Biodiversiteitsherstel